

Yoksul Hanelerde Çalışan Çocuk Profili

Sevil UYGUR*

Gülfer DİKBAYIR**

ÖZET

Bu çalışmada, DİE tarafından 1999 yılında gerçekleştirilen Hanehalkı İşgücü Anketi Marmara ve Akdeniz Bölgeleri ham veri sonuçları kullanılarak, yoksul olan hanelerdeki çalışan çocuk profili ortaya çıkarılacaktır. Bu amaçla, Marmara ve Akdeniz Bölgeleri için hanehalkı büyüklüğü ayırımında "Temel Gereksinimler Yaklaşımına" göre belirlenen yoksulluk sınırları esas alınarak hanelerin yoksul olup olmadığına karar verilerek; yoksul olduğu belirlenen hanelerde çalışan çocuklar ve tespit edilmiş olan değişkenlere göre çalışan çocuk kompozisyonu farklılaşması analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, temel gereksinimler yaklaşımı, çalışan çocuk, minimum yaş, çocuk işgücü, toplam ortalama hanehalkı kullanılabilir geliri

1. GİRİŞ

Yoksulluk kavramı gelişmekte olan ülkelerin en önemli sorunu olmayı devam ettirmekte olup, günümüzde dünya üzerindeki insanların 1/5'i hala yoksul olarak yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadır. Yoksulluk basit tanımı ile görel olarak düşük geliri ifade etmekle birlikte, geniş boyutta 1997 yılında Birleşmiş Milletler tarafından, insanların kabul edilebilir yaşam koşullarında hür, haysiyetli, kendine ve başkalarına saygılı, uzun, sağlıklı ve yaratıcı bir hayat sürdürebilmeleri için gerekli insani gelişmenin en temel unsuru olan fırsat ve seçeneklerden mahrum olmaları biçiminde tanımlanmıştır. Bu tanımla, yoksulluğun fiziksel yaşam koşulları boyutuna sosyal yaşam koşulları da ilave edilmektedir. Ekonomik ve sosyal gelişmelere paralel olarak ortaya çıkan yoksulluk, bir ülkenin gelişmişlik düzeyi ile de yakından ilişkilidir. Bugün dünya üzerinde oldukça geniş bir alana yayılmış olan yoksulluk henüz tüm boyutları ile incelenememiştir ve bu sorunun uzun bir süre daha dünya gündeminde kalacağı tahmin edilmektedir. Az gelişmiş ülkelerde, yoksulluk oranı %40-80 arasında, gelişmekte olan ülkelerde ise %40'ın altındadır.

Yoksulluk sınırı bir toplumda yoksul olanlar ile olmayanları birbirinden ayıran izafi bir çizgidir. Yoksulluğun tespitinde tüketim harcaması değerlerinin kullanımının temelde 3 dayanağı vardır. Bunlar; hanehalkı yaşam standardının belirlenmesinde

* Devlet İstatistik Enstitüsü, Necatibey Cad., No: 114, 06100 ANKARA, seviluygur@die.gov.tr

** Devlet İstatistik Enstitüsü, Necatibey Cad., No: 114, 06100 ANKARA, gulferdikbayir@die.gov.tr

tüketim harcamalarının çok daha iyi gösterge olması; tüketim harcamalarının gelire göre çok daha uzun süreli gösterge olma özelliğine sahip olması ve tüketim harcaması verilerinin güvenilirlik düzeyinin gelire göre daha yüksek olmasıdır. Yoksulluk sınırının belirlenmesinde farklı yaklaşımlar kullanılmaktadır. Bu yaklaşımlar kısaca aşağıdaki biçimde tanımlanabilir:

1. *Alınması Gereken Asgari Kalori Miktarı:* Tüm nüfus için önerilen kişi başına günlük alınması gereken kalori miktarı esas alınarak bunun altında kalori alan fertlerin yoksul kategorisinde değerlendirilmesi yaklaşımıdır. Ancak bu tekniğin sakıncası her yetişkin fert için aynı miktarın baz alınmasıdır; oysa fertlerin cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, meslek gibi diğer sosyal niteliklerinin de dikkate alınması gerekmektedir.

Ancak bu konuda uluslararası kuruluşlarca değişik yaklaşımlar önerilmektedir. Özellikle hanehalkı çalışmaları için eşdeğer fert ağırlıkları kullanılmaktadır:

$$E = \sum \alpha_j n_j$$

Burada E, hanedeki yetişkin fert sayısını, j hanede oluşturulan farklı sayıdaki demografik grubu, α_j farklı gruplar için yetişkin ağırlıklı faktörü, n_j her bir demografik gruptaki fert sayısını göstermektedir. Demografik gruplar için aşağıdaki tabloda verilen katsayılar kullanılmaktadır.

<i>Fert Kompozisyonu</i>	<i>Katsayısı</i>
Küçük çocuklar (5 yaş altı)	0.64
Çocuklar (5-17 yaş arası)	1.00
Çalışan erkekler (18-39 yaş arası)	1.00
Çalışan kadınlar (18-39 yaş arası)	0.84
Emekli erkekler (40 yaş üzeri)	0.88
Emekli kadınlar (40 yaş üzeri)	0.76

Bu oranlar FAO tarafından farklı demografik gruplar için temel kalori gereksinimine dayalı olarak geliştirilmiştir.

2. *Temel Gereksinimler Yaklaşımı:* İnsanların yaşamlarını devam ettirebilmesi için minimum düzeyde olması gereken gıda, giyim, barınma, eğitim ve sağlık harcamalarının dikkate alınmasıdır.

3. *Gıda Oranı Yöntemi:* Toplam gelir içinde maksimum gıda oranı Γ_0 ile, hanehalklarının gıda harcaması c_0 ve hanehalkı kullanılabilir geliri y ile gösterilirse,

$$(c_0 / y) > \Gamma_0 \text{ ise hanehalkı yoksul}$$

$$(c_0 / y) < \Gamma_0 \text{ ise hanehalkı yoksul değil}$$

biçiminde sınıflandırılmaktadır.

4. *Ortalama Gelirin Yarıya Yaklaşımı:* Toplumda yaratılan ortalama gelirin yarısı yoksulluk sınırı olarak kullanılmaktadır. Hanehalkı ya da fertlerin elde ettiği gelirler bu değer ile karşılaştırılarak yoksul olup olmadıklarına karar verilmektedir.

5. *Harcamaların Besin Gruplarına Ayrıştırılması Yaklaşımı:* Hanehalklarının yaş, cinsiyet ve meslek gibi birtakım değişkenler dikkate alınarak hanehalkının tükettiği gıda miktarı, kalori ve besin değerlerine ayrıştırılarak model kurulmakta ve günlük alınması gereken miktar ile bu değerler karşılaştırılarak sınırın altında besin tüketen hanehalkları yoksul kabul edilmektedir.

6. *Leyden Yoksulluk Sınırı:* Bu yaklaşım kişilerin kararlarına bırakılan bir yaklaşımdır. Fertlerin kendilerini yoksul hissettikleri nokta tespit edilmekte, fertlerin bireysel olarak kendileri için belirledikleri sınırlar ortaya çıkarılmakta, fertlerden alınan yanıtlarla gelirin fayda fonksiyonuna ulaşılmaktadır

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün bulgularına göre önemli bir bölümü yoksul ülkelerde olmak günümüzde dünyada 250 000 000 dolayında çalışan çocuk tam zamanlı veya yarı zamanlı olarak çalışmaktadır. Yine Uluslararası Çalışma Örgütü, 1995 yılında 5-17 yaş grubunda bulunan 120 000 000 çocuğun tam zamanlı ve ücretli olarak ve çalışan bu çocukların da önemli bir bölümünün kötü ve hijyen olmayan koşullarda ve günde 10 saatten daha uzun süreli olarak çalıştıklarını ortaya koymuştur.

Dünyada globalleşmenin artması sadece toplum ve ülkelerden alınan bilgi düzeyinin artışı değil aynı zamanda yoksul olan ülkelere yüksek gelirli, gelişmiş olan ülkelere daha fazla ve kaliteli üretim süreci için de çalışan çocuk transferine neden olmaktadır. Çocuk işgücünün talep yönünü belirleyen iki temel bileşen ise, işgücü piyasasının yapısı ile üretim teknolojisi düzeyidir. Çocukların işgücüne katılımının en yüksek olduğu yer Asya olmakla birlikte, çocukların iktisaden faal olma oranının en yüksek olduğu kıta ise Afrika'dır.

Çocuk işgücü terimi, etik, hukuki ve ekonomik açıdan farklı kaygıları içeren ve geniş bir yelpazeye sahip olan pekçok durumu içerir. Çocuk tanımına nasıl başlanacağı konusu açık olmamakla birlikte, Batıda tanım kronolojik yaş ile yapılmakta olup, pekçok ülkede kronolojik yaşın yanısıra kültürel ve sosyal faktörler de dikkate alınmaktadır. Çocukların yaptığı işler en basit şekilde boş vakitlerini değerlendirmek amacı ile evde yapılan faaliyetler ve ev işleri olabileceği gibi, hanehalkı fertlerinden birinin sahip olduğu tarım ya da tarımdışı faaliyet gösteren işletmelerde çalışmak veya ücretli, yevmiyeli olarak sahipliği hanehalkı fertlerinin dışında olan işletmelerde çalışmak biçiminde de olabilir.

Ekonomi teorisi çocuk işgücü konusunda; çocuk işgücünün istenmeyen bir durum olduğu ve bunun sosyal varlık düzeyini azalttığı, çocukların çalışmanın ötesinde okula devam etmeleri ve diğer sosyal aktivitelerle ilgilenmelerinin çok daha yararlı olduğu, çocuk işgücüne ailelerinden önce çocukların karar verme üstünlüğüne sahip olması gibi bazı öncül terimlere sahiptir.

Çalışan çocuk sayısı, çalışmanın ve çocuğun tanımına ve verinin derlenme içeriğine bağlı olarak değişim gösterebilmektedir. Çalışmak, çocuğun okul yaşamından

yararlanmasını tümüyle veya kısmen sona erdirerek, çocukları yaşamı boyunca az eğitimle, düşük ücretle ve muhtemelen yoksulluk içinde yaşamaya mahkum etmektedir. Deneysel çalışmalar göstermiştir ki, çocuk işgücü ile okula ayrılan zaman arasında ters yönlü bir korelasyon vardır. Örneğin Peru'da 1994-1997 yılları Yaşam Standartları Ölçüm Anketi panel verileri kullanılarak yapılan bir araştırmada hanehalkı fertlerinden birinin hastalığı ya da yetişkin fertlerden birinin işini kaybetmesinin çocukların okula devamını etkilediği ve hatta kız çocuklarının okula devam etmesini erkeklerden çok daha fazla etkilediği sonucu elde edilmiştir. Bu araştırma ile hanehalkı fertlerinden birinin hastalığının çocukları çalışmaya ittiği ve çocukların hastalığının ise çocukları çalışma hayatından çektiği çıkarımına da ulaşılmıştır. Ucuz emek olarak görülen çocuk emeği, gelişmekte olan ülkelerde yetişkin işsizliğinin ve düşük ücretlerin de bir nedeni olarak kabul edilmektedir.

Çocuk işçiliğinin istenmeyen bir durum olduğu konusunda fikir birliği olmakla birlikte, sorunun ele alınma boyutunda sorunlar yaşanmakta ve çocuk istihdamını yasal düzenleme ile önlemeye yönelik olarak elde yeteri kadar bilgi bulunmamaktadır. Çocuk işgücü konusunda ampirik çalışmalar ile, çocuk çalışmasının yasal düzenlemeler ile yasaklanmasının sorunu çözmeyeceği ve daha ciddi boyutlara taşıyacağı gösterilmiştir. Türkiye'de çocuk işgücünün tarihsel bir geçmişi olmasına karşın, basının gösterdiği yoğun ilgi nedeni ile son on yıldır kamuoyunun gündeminde bu konu yer almaya başlamıştır. Hindistan, Pakistan, Brezilya ve Peru gibi gelişmekte olan ülkelerde çocuk işçiliği çok daha vahim boyutta yaşanmakta olup, bu ülkeler ile benzer diğer ülkelerde çocuk işçiliği ancak son on yıllık dönemde kamuoyu ve hükümet gündeminde bir yer edinebilmiştir.

Çocuk işçiliği konusu günümüzde ülkelerin iç sorunları olmaktan çıkmış, uluslararası bir sorun olmuştur. Bu ilgiye birçok ülkede yaşanan ekonomik durgunluk ve istikrarsızlık sonucu daha fazla sayıda çocuğun, çok daha kötü koşullarda çalışma riskine sahip olması görüşü neden olmaktadır. Olayın insani boyutunu ele alan Uluslararası Çalışma Örgütü ve UNICEF gibi kuruluşlar uzun vadede çocuk işçiliğine son verilmesi, kısa vadede hiç olmazsa çocukların çalışma koşullarının biraz daha iyileştirilmesi yönünde somut adımlar atılması için öncülük etmektedir.

2. GELİR VE ÇOCUK İŞÇİLİĞİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Son zamanlarda zayıflayan ekonomi ve bozulan gelir dağılımı sonucunda yoksullaşan ailelerin çocuklarını bir gelir kaynağı olarak görmeye başladıkları düşünülmektedir. Yoksulluk ve çocuk emeği arasında doğrudan bir ilişki vardır ve yoksulluk çocuk emeğinin arzında etkin olan bir faktördür. Yoksulluk ve çocuk emeği arasında bir ilişkinin olup olmadığını ortaya çıkarmak amaçlı gerçekleştirilmiş pek çok çalışma vardır. Mısır, Gana, Brezilya, Ekvator gibi ülkelerde yapılan çalışmalarda yoksulluk ve çocuk emeği arasındaki ilişkiye yönelik net bir sonuca ulaşılmamış olmasına karşın, pozitif bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Arthur Pigou (1962) çocuk çalıştırılmasına karşı yasak koymanın, yoksul hanelerin yaşadığı yoksulluk sınırının da altında yaşamlarını devam ettirmek durumunda kalacaklarını ortaya koymakla birlikte, bu yasakların da olması gerektiğini savunmaktadır. Çocuğun çalıştırılmasına getirilecek yasak, en zor durumdaki hanelere sağlanacak sosyal yardımlarla birlikte gerçekleştirilip, bu hanelerin karşılaşacağı

güçlüklerin bu yolla engellenmesi önerisini de getirmektedir. Geleneksel olarak yoksulluk ve çocuk işçiliği arasında sorgulanmadan kabul edilmesi gereken bir ilişkinin olduğu düşünülmektedir. Basu ve Van (1998) çocuğun ekonomik işlerde çalışmasının temel gerekçesi olarak düşük hane gelirini görmektedir. Ancak buna karşılık son zamanlarda yapılan çalışmalar bu ilişkiyi sorgulamakta ve düşük hane gelirinin çocuğun çalışmasını belirleyen temel etken olmadığı savunulmaktadır. Nielsen (1998), yoksulluk ile çocuğun çalışması arasında negatif yönlü bir ilişkiye rastlamamış, Canagarajah ve Colombe (1997), hanede kişi başına düşen tüketim harcaması ile çocuk çalıştırılması arasında negatif yönlü ancak çok zayıf bir ilişki tespit etmiş, Sasaki ve Temesgen (1999), Peru'daki çocuk istihdamı üzerine yaptıkları çalışmada hanede kişi başına düşen gelir ile çocuğun okula gitmesi arasında anlamlı bir ilişki bulamamışlardır. Yoksulluk ve çalışan çocuk arasında ilişki olduğu varsayılmakla birlikte yukarıda verilen çalışmalar bunu destekler nitelikte değildir.

Llyod (1994) tarafından yapılan bir çalışmada da, gelişmekte olan ülkelerde hane büyüklüğü arttıkça çocukların okula devam etmeleri azalmakta ve yine ailelerin çocuklarının okumalarına yatırım yapmalarını da azaltmaktadır. Hane büyüklüğünün artması çocukların çalışma hayatına atılma olasılığını da artırmaktadır. Çocukların çalışma hayatına geçişlerini etkileyen 4 ana faktör tanımı aşağıdaki biçimde verilmektedir:

- sosyo-ekonomik gelişme düzeyi: hane büyüklüğüne etkisi kentsel ya da daha gelişmiş olan alanlarda çok daha büyüktür,
- yerleşim yeri sosyal harcama düzeyi: hane büyüklüğüne etkisi eğer yerleşim yeri harcaması yüksek ise daha küçük olmaktadır,
- aile kültürü: genişletilmiş aile sistemlerinin var olduğu yerlerde hane büyüklüğüne etkisi daha azdır,
- demografik geçiş süreci: sonraki aşamalarda hane büyüklüğüne etkisi daha büyük olmaktadır.

Çocuk işgücü açısından kız ve erkek çocukları kültürel faktörler kadar hane büyüklüğünden de eşit oranda etkilenmektedir. Kırsal alanda çocuk işgücü, doğurganlık ve hane büyüklüğü, ilişkisi aynı zamanda sahip olunan arazi büyüklüğüne de bağlı olmaktadır. Çocuğun marjinal yarar artışından dolayı tarımsal işletme büyüklüğü ile çocuk işgücü arasında artan yönde bir eğilim vardır. Özellikle yoksul hanelerde annenin işgücüne katılımının zorunlu olması durumu, kız çocuklarının ev işlerini üstlenmesini bu da kız çocukların okuldan çekilmesini doğuracak ve çalışan çocuk sayısında artışa neden olacaktır. Hanede ikame gelir artışı, annenin çalışma hayatında olmasını önemsiz hale getirecek ve çalışan çocuk sayısında azalmaya neden olacaktır. Bu işlemler yukarıda tanımı verilen gelişmişlik düzeyi, sosyal harcama düzeyi, kültürel faktörler ve demografik geçiş süreçlerinden benzer biçimde etkilenecektir. Çocuk işgücünün tanımlanmasında hanehalkı yoksulluk düzeyi ve düşük aile eğitim seviyesi en önemli faktörler olarak pek çok çalışmada elde edilen sonuçlar olarak ortaya çıkmaktadır. (ILO, 1992) Eğer anne baba düzenli bir işe sahip değil ise bu ailenin düzenli bir gelire sahip olmaması anlamını taşıdığından dolayı, bu durum çocuklar tarafından sağlanan çok daha durağan gelir veya ilave bir gelire gereksinim duyulması sonucunu doğurmaktadır.

3. KULLANILAN VERİ KAYNAĞI

Çalışmada DİE tarafından, ülkedeki işgücünün yapısını ortaya koymak, istihdam edilenlerin, iktisadi faaliyet, meslek, işteki durum ve çalışma süresi ile işsizlerin ise; iş arama süresi ve aradıkları iş ve benzeri konularda veri derlemek amacı ile 2000 yılına dek altı aylık dönemler halinde gerçekleştirilen Hanehalkı İşgücü Anketlerinden, 1999 yılı Ekim ayında yapılmış olan Hanehalkı İşgücü Anketine modüler soru kağıdı olarak uygulanan Çocuk İşgücü Anketi ham verileri kullanılmıştır. 1994 yılında örnekleme tasarımı revize edilen Hanehalkı İşgücü Anketi çalışmasının, 1999 yılı Ekim uygulamasında kentsel yerlerdeki 167 yerleşim yerinden 17 978, kırsal yerlerden 250 yerleşim yerinden 5 211 olmak üzere Türkiye genelinde toplam 23 189 örnek hanehalkı seçilmiş ve bunların 18 876'sı ile anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Cevaplamama oranı kentsel kesimde %18.8, kırsal yerlerde %17.8 ve ülke genelinde ise %18.6 olmuştur.

Daha önce yukarıda da ifade edildiği gibi, bu çalışmada 1999 yılı Ekim ayında gerçekleştirilen Hanehalkı İşgücü Anketine modüler soru kağıdı yaklaşımı ile hanedeki 6-17 yaş grubundaki çocuklara uygulanan anket formu ham verileri kullanılmıştır. Ancak 7 coğrafi bölge içinden 1985-1990 ve 1990-1997 Nüfus Sayımı çalışması verilerine göre önemli ölçüde göç alan Marmara ve Akdeniz Bölgeleri karar örnekleme ile seçilerek, analizler bu bölgeler için yapılmıştır.

1999 yılında yapılmış olan ve henüz yayımlanmamış olan Çocuk İşgücü Anketi sonuçlarına göre 6-17 yaş grubundaki çocukların %10'u ekonomik işlerde çalışmaktadır.

4. ÇALIŞMADA KULLANILAN TEKNİKLER

Çalışmada sadece Marmara ve Akdeniz Bölgeleri ham verilerinin esas alınmış olduğu daha önce belirtilmişti. Çocuk İşgücü Anketi çalışması için kullanılan ham verilere göre Marmara Bölgesinde 6-17 yaş grubundaki toplam çocuk sayısı 3 229 iken bunların 3 179'u (20 hane değerlendirme dışı bırakılmış); Akdeniz Bölgesinde ise 6-17 yaş grubundaki toplam çocuk sayısı 2 833 iken (12 hane değerlendirme dışı bırakılmıştır) bunların da 2 786'sı değerlendirmeye alınmıştır.

Özetlemek gerekirse;

1. Hanehalkı reisi ayırımında seçilen değişkenlere göre (HHR'nin işteki durumu ve meslek gruplarına göre)
2. Hanehalkı ayırımında seçilen değişkenlere göre (hanede çalışan sayısı, hanehalkı büyüklüğü, hanenin göç etme durumu, hanehalkı aylık kullanılabilir gelir grupları, aylık harcama gruplarına göre)
3. Çalışan çocukların görüş, beklentileri

olmak üzere 3 ana değişken grubu bazında analizler yapılmıştır.

Yoksulluk sınırının belirlenmesinde makalenin Giriş bölümünde açıklanan yoksulluk sınırının belirlenmesindeki 6 olası yaklaşımdan "Temel Gereksinimler" yaklaşımı esas alınmıştır. Bu yaklaşımda yetişkin fert başına alınması gereken minimum kalori gereksinimine ilave olarak, gıda dışı harcamalar da dikkate alınmıştır. Gıda dışı

harcamalarda konut, giyim, ulaştırma, ev eşyası harcamaları esas alınmıştır. Çalışma için Erdoğan G. (1996) tarafından yapılan "Türkiye'de Bölge Ayrımında Yoksulluk Sınırı Üzerine Bir Çalışma" konulu tez verileri esas alınarak, Marmara ve Akdeniz Bölgeleri için yetişkin fert başına hesaplanan 1994 yılı aylık yoksulluk sınırı, ağırlıklı hane büyüklüğü ile ağırlıklandırılarak hane için Temel Gereksinimler Yaklaşımına göre hesaplanan yoksulluk sınırı, 1999 yılına ilgili bölgeler için Tüketici Fiyatları İndeksi rakamı ile inflante edilmiştir. 1999 yılı için hanehalkı büyüklüğüne göre ağırlıklandırılmış hanehalkı yoksulluk sınırı değeri, hanehalkı aylık kullanılabilir geliri ile karşılaştırılarak, hanehalkının yoksul olup olmadığına karar verilmiştir.

İzlenen yol özetlenirse;

1. Marmara ve Akdeniz Bölgeleri için Temel Gereksinimler Yaklaşımına göre yetişkin fert için hesaplanan yoksulluk sınırı esas alınmıştır, (CTEXP_{j,1994})

J: 1,2 (Bölge indisini göstermektedir)

2. Bir yetişkin fert için alınan yoksulluk sınırı ağırlıklandırılmış hane büyüklüğü ile çarpılarak, hane için ağırlıklandırılmış yoksulluk sınırı hesaplanmıştır,

$We(HHB) = HHB * (0.87)$

Burada We(HHB): Ağırlıklandırılmış hanehalkı büyüklüğünü,

HHB: Gerçek hanehalkı büyüklüğünü,

0,87: FAO tarafından cinsiyet ve değişik yaş gruplarına göre temel kalori gereksinimi için önerilen katsayılara yönelik ortalama rakamı ifade etmektedir.

$CTEXP_{wj,1994} = CTEXP_{j,1994} * We(HHB)$

3. 1994 yılı için hane bazında hesaplanan yoksulluk sınırı, ilgili coğrafi bölge için genel tüketici fiyatları indeksi ile inflante edilerek, 1999 yılına getirilmiştir,

$CTEXP_{wj,1999} = CTEXP_{wj,1994} * CPI_{J,artış oranı}$

4. Hesaplanan ağırlıklandırılmış yoksulluk sınırı, hanehalkı aylık ortalama kullanılabilir geliri ile karşılaştırılarak hanenin yoksul olup olmadığına karar verilmiştir.

$CTEXP_{wj,1999} < DI_{j,1999} \Rightarrow$ Hanehalkı yoksul kabul edilmiştir.

Burada, $DI_{j,1999}$: Ankette hanehalkının aylık ortalama kullanılabilir gelirini göstermektedir.

5. ÇALIŞMADAN ELDE EDİLEN BULGULAR

Bu bölümde Marmara ve Akdeniz Bölgeleri için yoksul olduğuna karar verilen hanelerde sözü edilen 3 temel değişken grubuna göre çalışan çocuklar analiz edilmiştir.

I. Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Toplam ve Yoksul Hanelerde Ekonomik İşlerde ve Ev İşlerinde Çalışan Çocuklar

Marmara Bölgesindeki 1939 hanenin %45'ini hanehalkı büyüklüğü "4" olan haneler, Akdeniz Bölgesinde de toplam haneler içinde hane büyüklüğü "4" olan haneler %37 oranı ile ilk sırada yer almaktadır.

Marmara Bölgesinde tüm hanelerde hane büyüklüğüne göre 6-17 yaş grubundaki çocukların, ev işlerinde çalışan çocukların ve toplam çalışan çocukların oran olarak en yüksek değerlere ulaştığı hanehalkı büyüklüğü "4" olup, ekonomik işlerde çalışan çocuklar için hanehalkı büyüklüğü "5" olarak gözlenmektedir. Akdeniz Bölgesinde de yine ilgili yaş grupları için, ev işlerinde çalışan ve toplam çalışan çocuk sayısı açısından en yoğun hane büyüklüğü "4" iken, ekonomik işlerde çalışan çocuklar açısından da "5" olarak görülmektedir.

Yoksul haneler açısından da Marmara ve Akdeniz Bölgeleri için benzer durum söz konusudur. (Bakınız, T.1)

Marmara Bölgesinde toplam ve yoksul haneler içinde 6-17 yaş grubunda ekonomik işlerde çalışan çocuk oranı %7, Akdeniz Bölgesinde ise %6 olarak gözlenmektedir.

II. Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Yoksulluk Değeri ve Yoksul Haneler

Marmara Bölgesi için yetişkin bir ferde ait yoksulluk sınırı 1999 yılı için 65 \$, (35 368 523 TL), Akdeniz Bölgesi için de 42 \$ (22 633 382 TL) olarak hesaplanmıştır. Marmara Bölgesinde toplam 1939 hanenin %24'ü yoksul iken bu oran Akdeniz Bölgesinde toplam 1488 hanehalkı için %16 olarak görülmektedir.

Yoksul olan hanelerin hanehalkı büyüklüğüne göre oranları incelendiğinde; Marmara Bölgesinde yoksul olan hanelerin %39'unun hane büyüklüğü "4" iken, Akdeniz Bölgesinde yoksul haneler içinde oran olarak ilk sırayı alan hane büyüklüğü %32 oranı ile "5" olarak gözlenmektedir.

Kısaca tüm haneler içinde yoksul hane oranları Marmara ve Akdeniz Bölgesinde en yüksek değerine hane büyüklüğü "11+" olan hanelerde ulaşmaktadır. (Bakınız, T.2)

III. Hanehalkı Reisinin İşteki Durumuna Göre Yoksul Haneler

Marmara Bölgesinde toplam 1939 hanenin %42'sinin Hanehalkı Reisi (HHR) ücretli iken %21 gibi oldukça büyük bir bölümü de iktisaden faal değildir. Ancak yoksul olan haneler içinde HHR'inin işteki durumu ücretli olan hanelerin oranı %34 iken, HHR'i iktisaden faal olmayan hanelerin oranı ise %32'dir. Akdeniz Bölgesinde de HHR'nin işteki durumuna göre oranları incelendiğinde %33'ü ücretli, %25'i kendi hesabına çalışırken; yoksul hanelerde ise oranlar HHR'i iktisaden faal olmayan hanelerin oranı %29, HHR'i kendi hesabına olan hanelerin oranı %28'dir.

Her iki bölge için HHR'nin işteki durumuna göre yoksul hane oranlarının en yüksek olduğu gruplar; Marmara Bölgesi için %37, Akdeniz Bölgesi için %40 oranı ile HHR'i yevmiyeli olarak çalışan haneler olarak gözlenmektedir. (Bakınız, T.3)

IV. Hanehalkı Reisinin İşteki Durumuna Göre Cinsiyet Ayrımında Çalışan Çocuklar

Marmara Bölgesinde çalışan erkek çocukların oran olarak en fazla yığılma gösterdiği grup %43 oranı ile HHR'i iktisaden faal olmayan haneler iken, kız çocuklarda ise %39 oranı ile HHR'i kendi hesabına çalışan haneler olarak görülmektedir. Akdeniz bölgesinde de çalışan erkek çocukların %37'sinin HHR'i yevmiyeli olarak, kız çocukların da %79'unun HHR'i kendi hesabına çalışmaktadır.

Marmara Bölgesinde çalışan çocukların HHR'inin işteki durumuna göre cinsiyetleri irdelendiğinde; HHR'i ücretli olan hanelerde çalışan çocukların %70'i, HHR'i yevmiyeli olan hanelerde %75'i; HHR'i kendi hesabına olan hanelerde %42'si ve HHR'i iktisaden faal olmayan hanelerde %62'si erkektir. Akdeniz bölgesinde ise HHR'i ücretli olan hanelerde çalışan çocukların tamamı kız, HHR'i yevmiyeli olan hanelerde %88'i; HHR'i kendi hesabına olan hanelerde %35'i ve HHR'i iktisaden faal olmayan hanelerde %86'sı erkektir.

Marmara Bölgesinde çalışan çocukların %57'si erkek, Akdeniz Bölgesinde ise çalışan çocukların %58'i erkektir.

V. Hanehalkı Reisinin İşteki Durumuna ve Hanede Çalışan Çocuk Sayısına Göre Yoksul Haneler

Marmara Bölgesinde yoksul olan hanelerin en yoğun olduğu grup HHR'i ücretli olan haneler iken; hanede çalışan çocuk sayısının "1 ve 2" olduğu yoksul hanelerde ise ilk sırayı HHR'i iktisaden faal olmayan haneler almaktadır. Akdeniz Bölgesinde yoksul hanelerin en fazla yığılma gösterdiği grup HHR'i iktisaden faal olmayanlar iken; hanede çalışan çocuk sayısının "1, 2 ve 3+" olduğu yoksul hanelerde ilk sırayı HHR'i kendi hesabına olan haneler almaktadır.

Marmara ve Akdeniz Bölgelerinde HHR'inin işteki durumuna göre çalışan çocuk sayısı itibarı ile hanelerin en fazla yığılma gösterdiği çalışan çocuk sayısı grubu sadece 1 çocuk çalışan hanelerdir.

VI. Hanehalkı Reisinin Meslek Grubuna Göre Cinsiyet Ayrımında Çalışan Çocuklar

Marmara Bölgesinde çalışan tüm erkek çocukların %43'ünün HHR'i iktisaden faal değilken, %27'sinin HHR'i tarımdışı üretim faaliyetinde çalışmaktadır. Çalışan tüm kız çocukların da %36'sının HHR'i iktisaden faal değilken, %32'sinin HHR'i tarımcı, hayvancıdır. Akdeniz Bölgesinde ise çalışan tüm erkek çocuklar içinde %32'sinin HHR'i iktisaden faal değil ve tarımdışı üretim faaliyetinde çalışmakta iken, çalışan tüm kız çocukların %43'ünün HHR'i tarımcı, hayvancıdır.

Marmara Bölgesinde HHR'i ticaret ve satış personeli olan hanelerde çalışan çocukların %50'si, HHR'i hizmet işlerinde çalışan hanelerde %67'si, HHR'i tarımcı, hayvancı olan hanelerde %36'sı, HHR'i tarımdışı üretim faaliyetinde çalışan hanelerde %67'si ve HHR'i iktisaden faal olmayan hanelerde %62'si erkektir. Akdeniz Bölgesinde HHR'i ticaret ve satış personeli olan hanelerde çalışan çocukların %20'si, HHR'i hizmet işlerinde çalışan hanelerde tamamı, HHR'i tarımcı, hayvancı olan hanelerde %45'i,

HHR'i tarımdışı üretim faaliyetinde çalışan hanelerde %67'si ve HHR'i iktisaden faal olmayan hanelerde çalışan çocukların %86'sı erkektir.

VII. Hanede Çalışan Sayısına ve Çalışan Çocuk Sayısına Göre Yoksul Haneler

Marmara Bölgesinde hanede çalışan sayısına göre yoksul hanelerin en yoğun olduğu %62 oranı ile hanede sadece "1" ferdi çalışan hanelerdir. Hanede hiçbir ferdi çalışmayan yoksul hanelerin oranı ise %17'dir. Yoksul hanelerde çalışan sayısının 2 olduğu hanelerde çoğunlukla "1 ve 2" çocuk çalışmaktadır. Akdeniz Bölgesinde de tablo aynı olup, oranlarda değişim görülmektedir. Yoksul hanelerin çalışan sayısına göre ilk sırayı aldığı grup %55 oranı ile "1 ferdi" çalışan haneler iken, çalışan çocuk sayısı açısından 2 ferdi çalışan hanelerde çoğunlukla sadece 1 çocuğun çalıştığı görülmektedir. Marmara ve Akdeniz Bölgelerinde hanede çalışan fert sayısına göre hanede çalışan çocuk sayısı itibarı ile yığılmanın gözlemlendiği grup "sadece 1 çocuk" çalışan hane grubudur.

VII. Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Cinsiyet Ayrımında Çalışan Çocuklar

Marmara Bölgesinde hanehalkı büyüklüğüne göre çalışan tüm erkek çocuklarda hanehalkı büyüklüğü 4 ve 6 olan haneler %24 oranı ile, çalışan tüm kız çocukları için de hanehalkı büyüklüğü 5 olan haneler %29 oranı ile ilk sırada yer almaktadır. Akdeniz Bölgesinde ise çalışan tüm erkek çocuklar içinde %26, kız çocuklar içinde %29 oranı ile hane büyüklüğü 5 olan hanelerin ilk sırada olduğu gözlenmektedir.

Marmara Bölgesinde hane büyüklüğü "4" olan hanelerde çalışan çocukların %75'i erkek, hane büyüklüğü "5" olan hanelerde çalışan çocukların %47'si erkek ve hane büyüklüğü "6 ve 7" olan hanelerde çalışan çocukların %60'ı erkektir. Akdeniz bölgesinde ise hane büyüklüğü "4, 6 ve 11+" olan hanelerde çalışan çocukların %50'si erkek, hane büyüklüğü "8" olan hanelerde çalışan çocukların %80'i erkektir.

VIII. Yaş Gruplarına ve Öğrenim Durumuna Göre Çalışan Çocuklar

Marmara Bölgesinde çalışan çocuklardan 12-14 yaş grubunda olanların %67'si ve 15-17 yaş grubunda çalışan çocukların %64'ü ilkokul mezunudur. Akdeniz Bölgesinde ise 9-11 yaş grubunda çalışan çocukların tamamı bir okul bitirmemiş iken, 12-14 yaş grubunda çalışan çocukların %55'i ve 15-17 yaş grubunda çalışan çocukların %57'si ilkokul mezunudur.

Marmara Bölgesinde çalışan çocukların %65'i Akdeniz Bölgesinde çalışan çocukların %64'ü 15-17 yaş grubundadır.

IX. Çalışan Çocuklardan Okula Devam Etmeyenlerin Ailelerine ve Kendilerine Göre Okula Devam Etmeme Gerekçeleri

Marmara Bölgesinde çalışan çocuklardan okula devam etmeyenlerin okula devam etmeme gerekçesi olarak "çocuğun okula ilgi duymamasını" gören aile ve çocuk oranı ise %32, "okul masraflarının yüksek olması" nedeni ile çocuğunun okula devam

etmediğini düşünen aileler ile aynı düşünceyi paylaşan çocuk oranı ise %20, "iş öğrenmek için" okula devam etmemeyi gerekçe olarak gören aile ve çocuk oranı %15'tir.

Akdeniz Bölgesinde çalışan çocuklardan okula devam etmeyenlerin okula devam etmeme gerekçesini "çocuğun okula ilgi duymaması" olarak gören aile ve çocuk oranı ise %27, "okul masraflarının yüksek olması" nedeni ile çocuğunun okula devam etmediğini düşünen aileler ile aynı düşünceyi paylaşan çocuk oranı ise %24, "iş öğrenmek için" okula devam etmemeyi gerekçe olarak gören aile ve çocuk oranı %15'dir.

X. Çalışan Çocukların Cinsiyet Ayrımında İşverenleri ile İlişkileri Konusunda Görüşleri

Marmara Bölgesinde çalışan erkek çocukların %73'ü işvereni ile ilişkisini iyi, %24'ü fena değil ve sadece %3 kötü bulmaktadır. Çalışan kız çocuklarının ise %57'si işvereni ile ilişkisini iyi, %43'ü fena değil bulmaktadır. Akdeniz Bölgesinde çalışan erkek çocukların %37'si işvereni ile ilişkisini iyi, %63'ü fena değil bulurken; çalışan kız çocuklardan işvereni ile ilişkisini iyi bulanların oranı %57, fena değil bulanların oranı %36 ve kötü bulanların oranı ise %7'dir.

Marmara Bölgesinde çalışan çocuklardan işvereni ile ilişkisini kötü bulanların tamamı erkek iken, Akdeniz Bölgesinde ise işvereni ile ilişkisini kötü bulanların tamamı kızdır.

XI. Çalışan Çocukların Cinsiyet Ayrımında Yaptıkları İşe Göre Verilen Ücretin Yeterliği Konusunda Görüşleri

Marmara Bölgesinde çalışan erkek çocukların %19'u kendilerine emeklerinin karşılığı verilen ücreti uygun bulurken, %65 gibi oldukça büyük bir bölümü ise uygun bulmamakta, %16'sı ise fikri olmadığını beyan etmektedir. Çalışan kız çocukların ise yaptıkları işe göre verilen ücretin yeterliği konusundaki görüşlerine yönelik oranlar; uygun bulanların oranı %25, uygun bulmayanların oranı %32 ve fikri olmayanların oranı ise %43 gibi oldukça yüksek bir oran olarak görülmektedir. Akdeniz Bölgesinde çalışan erkek çocukların %32'si ücretlerini uygun bulurken, %58'i uygun bulmamakta, %11'i ise fikri olmadığını ifade etmektedir. Çalışan kız çocuklarının kendilerine verilen ücreti yeterli bulma konusundaki görüş oranları sırası ile %50'si uygun bulmakta, %43'ü uygun bulmamakta iken, fikri olmayanların oranı ise sadece %7 olarak görülmektedir.

Çalışan çocukların elde ettiği ücret gelirlerini yeterli bulma konusunda görüşlerine bakıldığında Marmara Bölgesinde çalışan kızların bu konuda çekinceleri olduğu, durumun Akdeniz Bölgesinde tersine dönerek konu hakkında çekincesi olan erkek oranının daha yüksek olduğu gözlenmektedir.

XII. Çalışan Çocukların Cinsiyet Ayrımında Gelirlerini Ailelerine Verme Durumu

Marmara Bölgesinde çalışan erkek ve kız çocukların %89'u elde ettikleri gelirlerini ailelerine vermektedir. Çalışan çocukların elde ettiği gelirleri ailelerine

vermelerinde cinsiyetin etkisi olmadığı gözlenmektedir. Akdeniz Bölgesinde ise çalışan erkek çocukların %95'i gelirlerini ailelerine verirken, %5'i vermemekte, çalışan kız çocukların tamamı elde ettiği geliri ailelerine vermektedir.

Marmara Bölgesinde çalışan çocuklardan gelirlerini ailelerine verenlerin %57'si erkek, Akdeniz Bölgesinde de gelirlerini ailelerine veren çocukların %56'sı erkektir.

XIII. Çalışan Çocukların Cinsiyet Ayrımında Ailelerinin Ekonomik Durumuna Yönelik Görüşleri

Marmara Bölgesinde çalışan erkek çocukların %59'u ailelerini orta halli, %28'i fakir, %3'ü çok fakir bulurken, ailelerinin ekonomik durumunu zengin bulan çocuk yoktur. Kız çocukların ise %68'i ailelerinin ekonomik durumunu orta halli, %32'si fakir görmekte iken ailesini zengin ve fakir olarak gören çocuk görülmemektedir. Akdeniz Bölgesinde çalışan erkek çocukların %21'i ailesini orta halli, %47'si fakir, %32'si çok fakir bulurken, kız çocukları için bu görüş oranları ise %7'si ailelerini zengin, %21'i orta halli, %57'si fakir ve %14'ü çok fakir görmektedir.

Marmara Bölgesinde erkek ve kız çocukları ailelerini zengin bulmazken, Akdeniz Bölgesinde ailesini fakir ve zengin olarak gören kız çocuğu yoktur. Marmara Bölgesinde ailelerini çok fakir gören çocukların tamamı erkek; Akdeniz Bölgesinde ailelerini zengin bulan çocukların tamamı kızdır.

XIV. Cinsiyet Ayrımında Hanehalkı Aylık Kullanılabilir Gelir Gruplarına Göre Çalışan Çocuklar

Hanehalkı aylık kullanılabilir gelir grubu için oluşturulan 10 gelir grubundan Marmara ve Akdeniz Bölgelerindeki haneler sadece ilk dört gelir grubunda yer almaktadır. Marmara Bölgesinde çalışan erkek çocukların %3'ünün, kız çocuklarının %4'ünün hane aylık gelirleri 65 milyonun altında olup; erkek çocukların %46'sının, kız çocuklarının %43'ünün hane aylık geliri 65-130 milyon arasında; erkek çocukların %43'ünün, kız çocukların %36'sının hane aylık geliri 130-195 milyon arası ve erkek çocukların %8'inin, kız çocukların %18'inin hane aylık geliri 195-260 milyon arasındadır. Akdeniz Bölgesinde ise erkek çocukların %5'inin, kız çocukların %7'sinin hane aylık geliri 65 milyon altı olup; erkek çocukların %68'inin, kız çocukların %64'ünün hane aylık geliri 65-130 milyon arası; erkek çocukların %16'sı, kız çocukların %29'unun hane aylık gelirleri 130-195 milyon arası ve erkek çocukların %11'inin hane aylık geliri 195-260 milyon arasındadır.

XV. Cinsiyet Ayrımında Hanehalkı Aylık Harcama Gruplarına Göre Çalışan Çocuklar

Hanehalkı aylık harcama grubu için oluşturulan 10 harcama grubundan Marmara ve Akdeniz Bölgelerinde son üç grupta yer alan hane gözlenmemektedir. Marmara Bölgesinde çalışan erkek çocukların hanelerinin %35'inin aylık harcaması 40-80 milyon arası, %35'inin 80-120 milyon arası; %22'sinin 120-160 milyon arası ve %5'inin ise 160-200 milyon arasındadır. Kız çocukların bulunduğu hanelerin yer aldığı aylık harcama gruplarına bakıldığında ise; %11'inin 40 milyon altı, %18'inin 40-80 milyon arası, %43'ünün 80-120 milyon arası, %29'unun 120-160 milyon arası harcama grupları

olduğu görülmektedir. Akdeniz Bölgesinde de çalışan erkek çocukların hanelerinin yer aldığı harcama grupları %68'i 40-80 milyon arası, %21'i 80-120 milyon arası, %5'i 160-200 ve 200-240 milyon arası harcama gruplarıdır. Çalışan kız çocuklarının hanelerinin yer aldığı harcama grupları %64'ü 40-80 milyon arası, %36'sı 80-120 milyon arası olarak sadece iki harcama grubu biçiminde gözlenmektedir.

XVI. Hanehalkı Aylık Kullanılabilir Gelir Grupları ve Aylık Harcama Gruplarına Göre Çalışan Çocuklar

Hanehalkları için oluşturulan aylık harcama grupları ve aylık kullanılabilir gelir gruplarına göre yoksul olan hanelerde çalışan çocuklara yönelik oranlara bakıldığında; Marmara Bölgesinde aylık geliri 65 milyonun altı, aylık harcaması 40 milyonun altında olan hanelerde çalışan çocukların toplam çalışan çocuklar içindeki oranı %22 iken; aylık geliri 65-130 milyon arası, aylık harcaması 40-80 milyon arası olan hanelerde ise çalışan çocukların %23'ü; aylık geliri 130-195 milyon arası, aylık harcaması 120-160 milyon arası olan hanelerde çalışan çocukların %18'i yer almaktadır. Akdeniz Bölgesinde hanelerin aylık gelir ve harcama gruplarına göre çalışan çocuk oranları irdelendiğinde; aylık geliri 65 milyondan az, aylık harcaması 40-80 milyon arası olan hanelerde çalışan çocukların toplam çalışan çocuklar içindeki oranı %56; aylık geliri 65-130 milyon arası, aylık harcaması 40-80 milyon arası olan hanelerde çalışan çocuk oranı %61 gibi oldukça yüksek bir oranda iken; aylık geliri 130-195 milyon arası, aylık harcaması 80-120 milyon arası olan hanelerde çalışan çocuk oranı %21 ve aylık geliri 195-260 milyon arası, aylık harcaması 160-200 ve 200-240 milyon arası olan hanelerde çalışan çocuk oranı %3'dür.

Marmara ve Akdeniz Bölgesinde çalışan çocukların en fazla oranda yığılma gösterdiği grupta hanelerin sahip olduğu aylık kullanılabilir gelirleri 65-130 milyon arası, aylık harcaması ise 40-80 milyon arasındadır. Aylık kullanılabilir gelir grubu Marmara Bölgesinde hanehalkı büyüklüğüne bakılmaksızın Marmara Bölgesi için yetişkin bir fert başına hesaplanan yoksulluk sınırına; Akdeniz Bölgesi içinde iki büyüklüğündeki hanelere yönelik yoksulluk sınırına çok yakın bir değerdir.

XVII. Hanehalkı Aylık Kullanılabilir Gelir Gruplarına ve Ailenin Ekonomik Durumuna Göre Çalışan Çocuklar

Hanelerin yer aldığı aylık gelir grupları ile çalışan çocukların ailelerinin ekonomik durumlarına yönelik görüşlerine göre yer aldığı ekonomik sınıflar ayrımında çalışan çocuk oranlarına bakıldığında; Marmara Bölgesinde ailesini ekonomik yönden orta halli olarak gören çocukların hanelerinin %46'sı 130-195 milyon arası aylık gelir grubunda; ailelerini ekonomik yönden fakir olarak gören çocukların hanelerinin %30'unun geliri ise 130-195 milyon arası; ailesinin ekonomik durumunu çok fakir olarak gören çalışan çocukların hanelerinin tamamının aylık geliri 65-130 milyon arasındadır. Akdeniz Bölgesi için çalışan çocukların ailelerinin ekonomik durumunu zengin gördüğü hanelerin yer aldığı gelir grubu sadece 65-130 milyon arası; ailelerinin ekonomik durumunu orta olarak değerlendiren çocukların hanelerinin %71'inin aylık geliri 65-130 milyon arası, ailelerinin ekonomik durumunu fakir olarak gören çalışan çocukların %47'sinin hane aylık geliri 65-130 milyon arasındadır.

XVIII. Hanelerin Göç Etme Durumuna Göre Cinsiyet Ayrımında Çalışan Çocuklar

Marmara Bölgesinde çalışan erkek çocukların %35'inin ailesi göç etmiş, çalışan kız çocuklarının ise %25'inin ailesi göç etmiştir. Çalışan çocuklarda ailesi göç edenler oranı erkek çocuklarda daha yüksek görülmektedir. Akdeniz Bölgesinde ise çalışan erkek çocuklardan %21'inin ailesi göç etmiş iken, Akdeniz Bölgesinde çalışan kız çocukların tamamının ailesi göç etmemiştir.

Marmara Bölgesindeki yoksul hanelerin %31'i göç etmiş iken %69'u göç etmemiştir. Oysa Akdeniz Bölgesinde göç eden hane oranı sadece %12 iken, göç etmeyen hane oranı ise %76'dır. Her iki bölge arasında yoksul haneler açısından göç eden hane oranları arasında ciddi bir farklılık gözlenmektedir.

XIX. Çalışan Çocukların Cinsiyet Ayrımında İşlerini Bırakma Durumu

Marmara Bölgesinde çalışan erkek çocukların %51'i, çalışan kız çocukların ise %43'ü işlerini bırakabileceğini belirtmektedir. Akdeniz Bölgesinde çalışan erkek çocukların %26'sı, kız çocukların ise %29'u işlerini bırakabileceğini belirtmektedir.

Marmara Bölgesinde işini bırakabilecek çalışan çocukların %61'i, Akdeniz Bölgesinde ise işini bırakabilecek çocukların %56'sı erkektir.

Marmara Bölgesinde çalışan erkek ve kızlardan işlerini bırakacakların oranı Akdeniz Bölgesindeki çalışan erkek ve kızların oranının iki katı kadardır. Gerek Marmara gerekse Akdeniz Bölgesinde işini bırakabilecek çocuklar içinde erkek çocukları önemli paya sahiptir.

XX. Çalışan Çocukların Cinsiyet Ayrımında İşlerini Bırakamayacak Olanların İşlerini Bırakamama Nedenleri

Marmara ve Akdeniz Bölgelerinde çalışan erkek ve kız çocuklardan işlerini bırakamayacak olanların büyük bir bölümü hanehalkının yaşam standardının düşmesi gerekçe gösterilirken bunu ailesi izin vermediği için çalıştıkları işlerini bırakamayacaklarını ifade etmektedir.

Marmara Bölgesinde çalışan çocuklardan işlerini bırakamayacak olanların işlerini bırakamama nedeni olarak ailesinin izin vermemesini görenlerin %57'si, hanehalkının yaşam standardının düşmemesini işini bırakamama gerekçesi olarak görenlerin %53'ü, hanehalkının borçlarından dolayı işlerini bırakamayan çocukların ise %50'si erkektir. Akdeniz Bölgesinde işlerini bırakmama nedeni olarak ailenin izin vermemesi olarak görenlerin %60'ı, hanehalkının yaşam standardının düşmesi nedeni ile işini bırakamayacak olan çocukların %55'i erkek iken, hanehalkının borçlarından dolayı işlerini bırakamayacakların tamamı ise kızdır.

XXI. Çalışan Çocukların Cinsiyet Ayrımında Kendilerine Vakit Ayırma Durumu

Marmara Bölgesinde çalışan erkek çocukların %65'i, kız çocuklarında ise %57'si kendilerine vakit ayırabilmektedir. Akdeniz Bölgesinde çalışan erkeklerin %37'si, kız çocukların %36'sı kendilerine vakit ayırabilmektedir.

Marmara ve Akdeniz Bölgesinde çalışan çocuklardan kendilerine vakit ayıranlar arasında erkek çocukların çoğunlukta olduğu görülmektedir.

XXII. Ev İşlerinde Çalışan Çocukların Son Hafta İçinde Ev İşİ İçin Ayırdıkları Süre

Marmara Bölgesinde ev işlerine yardımcı olan çocuklardan, son hafta içinde çocukların ev işlerine en fazla yardımcı olma süresi 11 saatten daha fazla iken, Akdeniz Bölgesinde ise çocukların ev işlerine en fazla 6-10 saat süre ile yardımcı olmaktadır.

6. ÖNERİLER

Çalışmada sadece Marmara ve Akdeniz Bölgelerinde yoksul hanelerde çalışan çocuk profili ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bundan sonra çalışmanın aşağıda hedeflenenler kapsamında revize edilmesi planlanmaktadır:

- 1) Coğrafi Bölgelerin tümünün ele alınarak bölgeler arası istatistiksel anlamda analiz yapmak,
- 2) Coğrafi Bölgeler için yeni yoksulluk sınırının hesaplanması ve 1994 yılı için hesaplanmış olan yoksulluk sınırlarının bu anlamda güncellenerek, ne kadarlık bir sapma yarattığının ortaya çıkarılması,
- 3) Yoksul olan hanelerde çalışan çocuklar ve çalışan çocuklara yönelik değişkenlerle daha ekonometrik çalışmalar yapmak,
- 4) Yapılan ekonometrik çalışmalar ile ileriye yönelik kestirimlerde bulunmak ve bu öngörülerin gerçekleşen anket sonuçları ile geçerliğini test etmek.

KAYNAKLAR

- ASGARİE, K., 1993, *Statistics on child labour, Bulletin of Labour Statistics*, Issue no. 3, ILO, Geneva.
- BASU, A.M., 1993, *Family size and child welfare in urban slum: Some disadvantages of being poor but "modern"*, Chapter in Lloyd.
- BASU, K.2000, *The intriguing relation between adult minimum wage and child labour*, Economic Journal, 110, C50-C61.
- CANAGARAHAJ, S. and COULOMBE, H., 1997, *Child labour and schooling in Ghana, policy research working paper*, No.1844, World Bank, Washington D.C.
- DİKBAYIR G., DAYIOĞLU M., ve BAKIR, M.A. , 2000, *Gelirin çocuk istihdamı üzerindeki etkisi*.
- GROOTAERT, C. and R. KANBUR, 1995, *Child labour: an economic perspective*, International Labour Review, 134.
- KRUSE, Douglas and DOUGLAS M., 1998, *"Illegal child labour in the United States: prevalence and characteristics"*, NBER, WP 6479.
- PİGOU, A.C., 1920, *The economics of welfare*. (References to 1962 ed. London: Macmillan.)
- RANJAN, P., 1999a, *An economic analysis of child labour*, *Economical letters*, 64, 99-105.
- RAY, R., 1999, *Poverty, household size and child welfare in India*, mimeo, University of Tasmania.
- ROGGERS, G. and STANDING, G., 1981, *Child work, poverty and underdevelopment*. Geneva, ILO.
- UNICEF, 1991, *The State of the World's Children 1991*. Pxford: Oxford University Press.
- UYGUR, S. & Kasnakoğlu, Z., (1998), *"Estimation of poverty line; Turkey 1994"*, International Symposium on Forecasting, Edinburg, England.

Profile Of Employed Child In The Poor Household

ABSTRACT

In this study, Household Labour Force Survey results which conducted by State Institute of Statistics in 1999 raw data related to Marmara Region were used to obtain profile of employed child in the

poor households. Poverty threshold was determined by "Basic Necessities Approach" according to region and household size in 1994 prices and then this poverty threshold was inflated to 1999. For in the poor household employed child and their profile was observed by selected important variables which are too important to define household income level and socio-economic level.

Key Words: *Poverty, Basic Necessities Approach, employed child, minimum age, child labour force, average household disposable income.*

Sevil UYGUR - Gülfer DİKBAYIR

EK.1 MARMARA ve AKDENİZ BÖLGELERİNDE HANE BÜYÜKLÜĞÜNE GÖRE TOPLAM ve YOKSUL OLAN HANELERDE EKONOMİK İŞLERDE ve EV İŞLERİNDE ÇALIŞAN ÇOCUKLAR

BÖLGE	HANE BÜYÜKLÜĞÜ	TOPLAM HANE SAYISI	6-17 YAŞ ARASI TOPLAM ÇOCUK SAYISI	ÇALIŞAN ÇOCUK SAYISI (6-17 YAŞ)	EV İŞLERİNDE ÇALIŞAN ÇOCUK SAYISI	TOPLAM ÇALIŞAN ÇOCUK SAYISI	YOKSUL HANE SAYISI	YİDE 6-17 YAŞ ARASI TOPLAM ÇOCUK SAYISI	YİDE ÇALIŞAN ÇOCUK SAYISI (6-17 YAŞ)	YİDE EV İŞLERİNDE ÇALIŞAN ÇOCUK SAYISI (6-17)	YİDE TOPLAM ÇALIŞAN ÇOCUK SAYISI (6-17)
MARMARA	1					0					0
MARMARA	2	26	26	1	13	14	4	4		2	2
MARMARA	3	308	319	20	97	117	26	28		12	12
MARMARA	4	874	1.286	53	453	506	180	276	12	99	111
MARMARA	5	427	803	65	274	339	112	230	15	71	86
MARMARA	6	173	370	34	127	161	71	159	15	55	70
MARMARA	7	68	183	28	56	84	34	98	10	28	38
MARMARA	8	36	110	7	35	42	16	56	5	15	20
MARMARA	9	17	46	5	12	17	9	29	4	7	11
MARMARA	10	7	28	4	9	13	5	21	3	6	9
MARMARA	11+	3	8	1	2	3	3	8	1	2	3
MAR. TOPLAM	TOPLAM	1.939	3.179	218	1.078	1.296	460	909	65	297	362
AKDENİZ	1	1	1		1	1					0
AKDENİZ	2	11	12		6	6					0
AKDENİZ	3	206	218	8	80	88	9	11		6	6
AKDENİZ	4	556	816	32	289	321	41	60	2	22	24
AKDENİZ	5	361	724	44	280	324	75	147	7	57	64
AKDENİZ	6	187	474	27	205	232	45	125	2	44	46
AKDENİZ	7	93	277	18	112	130	39	126	8	57	65
AKDENİZ	8	37	117	13	43	56	12	41	5	15	20
AKDENİZ	9	15	55	8	21	29	2	10	3	3	6
AKDENİZ	10	8	29	1	12		2	11		4	4
AKDENİZ	11+	13	63	13	15		7	37	6	10	16
AKD.TOPLAM	TOPLAM	1.488	2.786	164	1.064	1.187	232	568	33	218	251
TOPLAM	1	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0
TOPLAM	2	37	38	1	19	20	4	4	0	2	2
TOPLAM	3	514	537	28	177	205	35	39	0	18	18
TOPLAM	4	1.430	2.102	85	742	827	221	336	14	121	135
TOPLAM	5	788	1.527	109	554	663	187	377	22	128	150
TOPLAM	6	360	844	61	332	393	116	284	17	99	116
TOPLAM	7	161	460	46	168	214	73	224	18	85	103
TOPLAM	8	73	227	20	78	98	28	97	10	30	40
TOPLAM	9	32	101	13	33	46	11	39	7	10	17
TOPLAM	10	15	57	5	21	13	7	32	3	10	13
TOPLAM	11+	16	71	14	17	3	10	45	7	12	19
GENEL TOPLAM	TOPLAM	3.427	5.965	382	2142	2483	692	1.477	98	515	613

Yoksul Hanelerde Çalışan Çocuk Profili

EK.2 MARMARA ve AKDENİZ BÖLGELERİNDE HANE BÜYÜKLÜĞÜNE GÖRE
YOKSULLUK DEĞERİ ve YOKSUL HANE SAYILARI

BÖLGE	HANE BÜYÜKLÜĞÜ	TOPLAM HANE SAYISI	YOKSULLUK DEĞERİ (TL)	YOKSULLUK DEĞERİ (\$)	YOKSUL HANE SAYISI	YOKSUL HANE ORANI
MARMARA	1		35.368.523	65		
MARMARA	2	26	70.737.047	130	4	15,38
MARMARA	3	308	106.105.570	196	26	8,44
MARMARA	4	874	141.474.093	261	180	20,59
MARMARA	5	427	176.842.616	326	112	26,23
MARMARA	6	173	212.211.140	391	71	41,04
MARMARA	7	68	247.579.663	456	34	50,00
MARMARA	8	36	282.948.186	521	16	44,44
MARMARA	9	17	318.316.709	587	9	52,94
MARMARA	10	7	353.685.233	652	5	71,43
MARMARA	11+	3	389.053.756	717	3	100,00
MAR. TOPLAM	TOPLAM	1.939			460	23,72
AKDENİZ	1	1	22.633.382	42		0,00
AKDENİZ	2	11	45.266.765	83		0,00
AKDENİZ	3	206	67.900.147	125	9	4,37
AKDENİZ	4	556	90.533.529	167	41	7,37
AKDENİZ	5	361	113.166.912	209	75	20,78
AKDENİZ	6	187	135.800.294	250	45	24,06
AKDENİZ	7	93	158.433.676	292	39	41,94
AKDENİZ	8	37	181.067.059	334	12	32,43
AKDENİZ	9	15	203.700.441	375	2	13,33
AKDENİZ	10	8	226.333.823	417	2	25,00
AKDENİZ	11+	13	248.967.206	459	7	53,85
AKD.TOPLAM	TOPLAM	1.488			232	15,59
TOPLAM	1	1			0	0,00
TOPLAM	2	37			4	10,81
TOPLAM	3	514			35	6,81
TOPLAM	4	1.430			221	15,45
TOPLAM	5	788			187	23,73
TOPLAM	6	360			116	32,22
TOPLAM	7	161			73	45,34
TOPLAM	8	73			28	38,36
TOPLAM	9	32			11	34,38
TOPLAM	10	15			7	46,67
TOPLAM	11+	16			10	62,50
GENEL TOPLAM	TOPLAM	3.427			692	20,19

EK 3 MARMARA ve AKDENİZ BÖLGELERİNDE HANEHALKI REİSİNİN İŞTEKİ DURUMUNA GÖRE,
YOKSUL OLAN HANELER

BÖLGE	HHR'NİN İŞTEKİ DURUMU	TOPLAM HANE SAYISI	YOKSUL OLAN HANE SAYISI	YOKSUL HANE ORANI
MARMARA	Ücretli	806	156	19,35
MARMARA	Yevmiyeli	179	66	36,87
MARMARA	Ücretli Ev İşçisi	1		0,00
MARMARA	İşveren	225	11	4,89
MARMARA	Kendi Hesabına	314	80	25,48
MARMARA	Ücretsiz Aile İşçisi			
MARMARA	Diğer	414	147	35,51
MARMARA	Toplam	1939	460	23,72
AKDENİZ	Ücretli	485	36	7,42
AKDENİZ	Yevmiyeli	156	62	39,74
AKDENİZ	Ücretli Ev İşçisi			#DIV/0!
AKDENİZ	İşveren	144	3	2,08
AKDENİZ	Kendi Hesabına	366	64	17,49
AKDENİZ	Ücretsiz Aile İşçisi			
AKDENİZ	Diğer	337	67	19,88
AKDENİZ	Toplam	1488	232	15,59
TOPLAM	Ücretli	1291	192	14,87
TOPLAM	Yevmiyeli	335	128	38,21
TOPLAM	Ücretli Ev İşçisi	1	0	0,00
TOPLAM	İşveren	369	14	3,79
TOPLAM	Kendi Hesabına	680	144	21,18
TOPLAM	Ücretsiz Aile İşçisi	0	0	
TOPLAM	Diğer	751	214	28,50
TOPLAM	Toplam	3427	692	20,19

EK.4 MARMARA ve AKDENİZ BÖLGELERİNDE HANEHALKI REİSİNİN İŞTEKİ DURUMUNA
YOKSUL OLAN HANELERDE 6-17 YAŞ GRUBUNDA ÇALIŞAN ÇOCUKLAR
GÖRE YOKSUL HANELERDE CİNSİYET AYRIMINDA ÇALIŞAN ÇOCUKLAR

BÖLGE	HHR'NİN İŞTEKİ DURUMU	ERKEK	KADIN	TOPLAM
MARMARA	Ücretli	7	3	10
MARMARA	Yevmiyeli	6	2	8
MARMARA	Ücretli Ev İşçisi			0
MARMARA	İşveren		2	2
MARMARA	Kendi Hesabına	8	11	19
MARMARA	Ücretsiz Aile İşçisi			0
MARMARA	Diğer	16	10	26
MARMARA	Toplam	37	28	65
AKDENİZ	Ücretli		1	1
AKDENİZ	Yevmiyeli	7	1	8
AKDENİZ	Ücretli Ev İşçisi			0
AKDENİZ	İşveren			0
AKDENİZ	Kendi Hesabına	6	11	17
AKDENİZ	Ücretsiz Aile İşçisi			0
AKDENİZ	Diğer	6	1	7
AKDENİZ	Toplam	19	14	33
TOPLAM	Ücretli	7	4	11
TOPLAM	Yevmiyeli	13	3	16
TOPLAM	Ücretli Ev İşçisi	0	0	0
TOPLAM	İşveren	0	2	2
TOPLAM	Kendi Hesabına	14	22	36
TOPLAM	Ücretsiz Aile İşçisi	0	0	0
TOPLAM	Diğer	22	11	33
TOPLAM	Toplam	56	42	98

EK 5 MARMARA ve AKDENİZ BÖLGELERİNDE HANEHALKI REİSİNİN İŞTEKİ DURUMUNA GÖRE,
YOKSUL OLAN HANELERDE 6-17 YAŞ GRUBUNDA ÇALIŞAN ÇOCUK SAYISINA GÖRE HANE SAYISI

BÖLGE	HHR'İN İŞTEKİ DURUMU	YOKSUL OLAN HANE SAYISI	SADECE "1" ÇOCUK ÇALIŞAN HHS	"2" ÇOCUK ÇALIŞAN HHS	"3+" ÇOCUK ÇALIŞAN HHS	ÇALIŞAN ÇOCUĞU OLAN HHS	TOPLAM ÇALIŞAN ÇOCUK
MARMARA	Ücretli	156	8	1		9	10
MARMARA	Yevmiyeli	66	6	1		7	8
MARMARA	Ücretli Ev İşçisi					0	0
MARMARA	İşveren	11	2			2	2
MARMARA	Kendi Hesabına	80	12	2	1	15	19
MARMARA	Ücretsiz Aile İşçisi					0	0
MARMARA	Diğer	147	20	3		23	26
MARMARA	Toplam	460	48	7	1	56	65
AKDENİZ	Ücretli	36	1			1	1
AKDENİZ	Yevmiyeli	62	6	1		7	8
AKDENİZ	Ücretli Ev İşçisi					0	
AKDENİZ	İşveren	3				0	
AKDENİZ	Kendi Hesabına	64	7	3	1	11	17
AKDENİZ	Ücretsiz Aile İşçisi					0	
AKDENİZ	Diğer	67	7			7	7
AKDENİZ	Toplam	232	21	4	1	26	33
TOPLAM	Ücretli	192	9	1	0	10	11
TOPLAM	Yevmiyeli	128	12	2	0	14	16
TOPLAM	Ücretli Ev İşçisi	0	0	0	0	0	0
TOPLAM	İşveren	14	2	0	0	2	2
TOPLAM	Kendi Hesabına	144	19	5	2	26	36
TOPLAM	Ücretsiz Aile İşçisi	0	0	0	0	0	0
TOPLAM	Diğer	214	27	3	0	30	33
TOPLAM	Toplam	692	69	11	2	82	98

Yoksul Hanelerde Çalışan Çocuk Profili

EK6 MARMARA VE AKDENİZ BÖLGELERİNDE HANEHALKI REİSİNİN MESLEĞİNE GÖRE
YOKSUL OLAN HANELERDE 6-17 YAŞ GRUBUNDA ÇALIŞAN ÇOCUKLAR

BÖLGE	HHR'NİN MESLEĞİ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
MARMARA	İlmi teknik eleman			0
MARMARA	Müteşebbis, direktör			0
MARMARA	İdari personel			0
MARMARA	Ticaret ve satış personeli	2	2	4
MARMARA	Hizmet işlerinde çalışanlar	4	2	6
MARMARA	Tarımcı, hayvancı	5	9	14
MARMARA	Tarımdışı üretim faaliyetinde çalışanlar	10	5	15
MARMARA	Diğer	16	10	26
MARMARA	Toplam	37	28	65
AKDENİZ	İlmi teknik eleman			0
AKDENİZ	Müteşebbis, direktör			0
AKDENİZ	İdari personel			0
AKDENİZ	Ticaret ve satış personeli	1	4	5
AKDENİZ	Hizmet işlerinde çalışanlar	1		1
AKDENİZ	Tarımcı, hayvancı	5	6	11
AKDENİZ	Tarımdışı üretim faaliyetinde çalışanlar	6	3	9
AKDENİZ	Diğer	6	1	7
AKDENİZ	Toplam	19	14	33
TOPLAM	İlmi teknik eleman	0	0	0
TOPLAM	Müteşebbis, direktör	0	0	0
TOPLAM	İdari personel	0	0	0
TOPLAM	Ticaret ve satış personeli	3	6	9
TOPLAM	Hizmet işlerinde çalışanlar	5	2	7
TOPLAM	Tarımcı, hayvancı	10	15	25
TOPLAM	Tarımdışı üretim faaliyetinde çalışanlar	16	8	24
TOPLAM	Diğer	22	11	33
TOPLAM	Toplam	56	42	98

EK.7 MARMARA ve AKDENİZ BÖLGELERİNDE HANEDE ÇALIŞAN SAYISINA ve ÇALIŞAN ÇOCUK SAYISINA GÖRE
YOKSUL HANE SAYISI, ÇALIŞAN ÇOCUK SAYISI

BÖLGE	HANEDE ÇALIŞAN FERT SAYISI	TOPLAM YOKSUL HANE SAYISI	SADECE "1" ÇOCUK ÇALIŞAN HHS	"2" ÇOCUK ÇALIŞAN HHS	"3 +" ÇOCUK ÇALIŞAN HHS	ÇALIŞAN ÇOCUĞU OLAN HHS	TOPLAM ÇALIŞAN ÇOCUK
MARMARA	Hiçbir ferdi çalışmayan	79				0	
MARMARA	1 ferdi çalışan	287	11			11	11
MARMARA	2 ferdi çalışan	63	22	2		24	26
MARMARA	3 ferdi çalışan	15	7	2		9	11
MARMARA	4 ferdi çalışan	11	5	2		7	9
MARMARA	5 ferdi çalışan	3	2	1		3	4
MARMARA	6 ferdi çalışan	1			1	1	3
MARMARA	7 ferdi çalışan	1	1			1	1
MARMARA	Toplam	460	48	7	1	56	65
AKDENİZ	Hiçbir ferdi çalışmayan	49				0	0
AKDENİZ	1 ferdi çalışan	127	3			3	3
AKDENİZ	2 ferdi çalışan	37	9			9	9
AKDENİZ	3 ferdi çalışan	11	4	2		6	8
AKDENİZ	4 ferdi çalışan	5	3	2		5	7
AKDENİZ	5 ferdi çalışan	1	1			1	1
AKDENİZ	6 ferdi çalışan	2	1		1	2	5
AKDENİZ	7 ferdi çalışan					0	
AKDENİZ	Toplam	232	21	4	1	26	33
TOPLAM	Hiçbir ferdi çalışmayan	128	0	0	0	0	0
TOPLAM	1 ferdi çalışan	414	14	0	0	14	14
TOPLAM	2 ferdi çalışan	100	31	2	0	33	35
TOPLAM	3 ferdi çalışan	26	11	4	0	15	19
TOPLAM	4 ferdi çalışan	16	8	4	0	12	16
TOPLAM	5 ferdi çalışan	4	3	1	0	4	5
TOPLAM	6 ferdi çalışan	3	1	0	2	3	8
TOPLAM	7 ferdi çalışan	1	1	0	0	1	1
TOPLAM	Toplam	692	69	11	2	82	98